

دانش‌آموزان و داوطلبان پشت دیوار کنکور، از ناامیدی شغلی تا جستجوی آینده در رویای مهاجرت

حسین پاک نژاد^۱

محمد نریمانی^۲

سیف‌الله آفاجانی^۳

اکبر عطادخت^۴

[10.22034/ssys.2025.3532.3586](https://doi.org/10.22034/ssys.2025.3532.3586)

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۴/۰۱/۰۳

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۰۲/۲۰

چکیده

هدف: این پژوهش با هدف بررسی رابطه بین انگیزه تحصیلی، ارزیابی سیستم آموزشی، خودکارآمدی، تجربه پشت کنکوری‌ها، نگرش پاسخگویان در مورد بیکاری تحصیلکردگان و تمایل به مهاجرت در میان دانش‌آموزان و داوطلبان پشت کنکور انجام شد. **روش:** تحقیق توصیفی-همبستگی می‌باشد. جامعه آماری شامل دانش‌آموزان پایه دوازدهم و داوطلبانی بود که حداقل یک بار در کنکور شرکت کرده‌اند. نمونه‌گیری به روش در دسترس و با حجم ۳۰۰ نفر انجام شد. داده‌ها با استفاده از پرسشنامه محقق‌ساخته جمع‌آوری و با نرم‌افزار SPSS تحلیل شدند. روایی پرسشنامه با نظر متخصصان و تحلیل عاملی اکتشافی تأیید شد و پایایی آن با آلفای کرونباخ (بین ۰/۸۱ تا ۰/۸۹) بررسی گردید.

یافته‌ها: نتایج پژوهش نشان داد که انگیزه تحصیلی و ارزیابی پاسخگویان از سیستم آموزشی رابطه مثبت و قوی دارند (۲۰/۸۵ $r =$). همچنین، نگرش نسبت به بیکاری تحصیلکردگان بیشترین تأثیر را بر تمایل به مهاجرت داشت (۰/۶۰ $r =$). تجربه چالش‌های روانی پشت کنکوری‌ها و ارزیابی پاسخگویان از سیستم آموزشی نیز تأثیر مثبت و معناداری بر تمایل به مهاجرت نشان دادند (۰/۳۵ $r =$). و (۰/۲۵ $r =$). نتایج رگرسیون خطی نشان داد که بیکاری تحصیلکردگان ($\beta = ۰/۵۵$) و تجربه پشت کنکوری‌ها ($\beta = ۰/۳۰$) بیشترین تأثیر را بر تمایل به مهاجرت دارند.

نتیجه‌گیری: این پژوهش نشان داد که برای کاهش تمایل به مهاجرت و افزایش انگیزه تحصیلی بهبود سیستم آموزشی، کاهش فشار کنکور و ایجاد فرصت‌های شغلی با توجه به تخصص و رشته تحصیلی دانش‌آموختگان، ضروری هستند. پیشنهاد می‌شود سیاست‌گذاران با اصلاح سیستم آموزشی و ایجاد فرصت‌های شغلی مناسب، ایجاد کارگاه‌های کوچک درآمدزا همراه با آموزش حرفه‌ای در مدارس و دانشگاه‌ها، به کاهش نگرانی‌های نسل جوان کمک کنند.

کلمات کلیدی: انگیزه تحصیلی، ارزیابی سیستم آموزشی، تجربه پشت کنکور، بیکاری تحصیلکردگان، تمایل به مهاجرت

^۱ دانشجوی دکترا رشته روان‌شناسی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه محقق اردبیلی اردبیل ایران

^۲ استاد گروه روان‌شناسی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه محقق اردبیلی اردبیل ایران (نویسنده مسئول)

Email: Narimani@uma.ac.ir

^۳ استاد گروه روان‌شناسی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه محقق اردبیلی اردبیل ایران

^۴ استاد گروه روان‌شناسی دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی دانشگاه محقق اردبیلی اردبیل ایران

مقدمه

آموزش، یکی از مهمترین ابزارهای توسعه منابع انسانی است و مدیران آگاه و موفق لزوم آموزش را به درستی می‌فهمند و توسعه منابع انسانی را یکی از الزامات سازمانی تلقی می‌کنند (ری^۱، ۲۰۰۶). از طرفی اقدامات آموزشی و راهبردهایی اثربخش است که بتواند به طور واقعی در قبال نیازهای جامعه پاسخگو باشد (تاکر^۲، ۲۰۰۶). در سال‌های اخیر، نظام آموزشی ایران با چالش‌های متعددی مواجه بوده که تأثیرات عمیقی بر زندگی دانش‌آموزان و داوطلبان کنکور گذاشته است. کنکور به‌عنوان یکی از مهم‌ترین مراحل تحصیلی در ایران، همواره به‌عنوان یک مانع بزرگ برای دانش‌آموزان مطرح بوده است. این آزمون نه تنها تعیین‌کننده رشته و دانشگاه محل تحصیل دانش‌آموزان است، بلکه به‌عنوان معیاری برای موفقیت تحصیلی و اجتماعی نیز تلقی می‌شود. با این حال، فشار ناشی از کنکور و رقابت شدید برای کسب رتبه‌های برتر، تأثیرات منفی بر انگیزه تحصیلی و سلامت روانی^۳ دانش‌آموزان داشته است. عبور از سد کنکور و تحصیل در دانشگاه یکی از دغدغه‌های اصلی جوانان است که از همان ابتدا فکرشان را مشغول می‌کند. اضطراب کنکور سلامت روان دانش‌آموزان را تهدید نموده، انگیزش منفی آنان را در پی دارد و این باعث عملکرد نامطلوب آنان می‌شود. (شیخ‌الاسلامی و همکاران، ۱۳۹۱). علاوه بر دانش‌آموزان، والدین نیز نگرانی تحصیلات عالی فرزندان را دارند. حقیقت این است که آینده شغلی و سرنوشت تحصیلی فرزندان آنها به این آزمون بستگی دارد (تودچی، ۱۴۰۰). در این بین، از یک سو، فشار ناشی از کنکور به‌عنوان یک آزمون سرنوشت‌ساز، انگیزه تحصیلی^۴ و خودکارآمدی^۵ دانش‌آموزان را تحت تأثیر قرار داده است. از سوی دیگر، نگرانی از بیکاری^۶ پس از فارغ‌التحصیلی و تمایل به مهاجرت^۷ به‌عنوان راه‌حلی برای یافتن فرصت‌های بهتر، به دغدغه‌های اصلی نسل جوان تبدیل شده است. با توجه به آخرین آمار و اطلاعات منتشرشده رصدخانه مهاجرت ایران، دانشجویان ایرانی در خارج از کشور در سال ۲۰۲۰ در مقایسه با سال ۲۰۰۰، حدود ۴ برابر افزایش یافته است. در کنار عواملی که موجب تقویت انگیزه‌های مهاجرت در میان دانشجویان و فارغ‌التحصیلان دانشگاهی شده، بدتر شدن شرایط اقتصادی و اشتغال به‌عنوان عاملی مهم برای مهاجرت تحصیلی دانشجویان ایرانی بوده است؛ عاملی که در صورت بهبود، تعداد دانشجویان ایرانی خارج از کشور را به‌طور عمده‌ای کاهش می‌دهد (رصدخانه مهاجرت ایران، ۱۴۰۱). مهاجرت نخبگان می‌تواند باعث کاهش

^۱ Rea

^۲ Thacker

^۳ Mental health

^۴ Academic motivation

^۵ Self-efficacy

^۶ Worry about unemployment

^۷ Desire to migrate

^۸ Concern

دانش‌آموزان و داوطلبان پشت دیوار کنکور، از ناامیدی شغلی تا جستجوی آینده در رویای مهاجرت

توانمندی‌ها و کاهش رشد اقتصادی در کشورهای در حال توسعه شود (گارسبازی^۱، ۲۰۲۰). بهره‌مندی از ظرفیت نخبگان عاملی مهم و اثرگذار در مسیر رشد و پیشرفت کشورها شناخته می‌شود؛ به طوری که در عصر کنونی، رقابتی گسترده برای تربیت و جذب نخبگان در میان کشورها شکل گرفته است. با توجه به نقش اثرگذار نخبگان در پیشرفت کشور، تربیت و نگهداشت نخبگان و به کارگیری توانایی‌های نیروی انسانی متخصص بیش از هر زمان دیگر ضرورت می‌یابد. به رغم اهمیت موضوع، موانع و چالش‌های متعدد سبب شده است تا نه تنها از ظرفیت بالقوه این قشر از جامعه به درستی در مسیر پیشرفت استفاده نشود، بلکه شاهد مهاجرت گسترده نخبگان از کشور و جذب آنان در دیگر کشورها باشیم (سجادی، ۱۴۰۲). مسئله بزرگ پیشرو برای توسعه منابع انسانی در جوامع دولت‌های غیرصنعتی، از دست دادن استعداد‌های انسانی از طریق "فرار مغزها" است (زویگ^۲، ۲۰۰۸). میل به مهاجرت شاخص مهمی در رصد تحولات حوزه مهاجرت نخبگان شناخته می‌شود. مصادیق مختلف مهاجرت نخبگان را می‌توان در قالب مهاجرت دانشجویان و فارغ‌التحصیلان دانشگاهی، کارآفرینان و... نام برد (سجادی، ۱۴۰۲). مسائلی مانند انگیزه تحصیلی، بیکاری، سد کنکور، و خودکارآمدی، نه تنها بر زندگی فردی دانش‌آموزان تأثیر می‌گذارند، بلکه پیامدهای اجتماعی و اقتصادی^۳ گسترده‌ای نیز دارند. حمایت‌های مؤثر از جانب خانواده و اجتماع جهت تقویت باورهای فراگیران و همچنین ترغیب توانایی‌های آنان برای بالابردن انگیزش تحصیلی نقش مؤثری دارند (رضایی و همکاران، ۱۳۹۷). محسن پور، حجازی و کیا منش (۱۳۸۵) در تحقیقی به بررسی نقش خودکارآمدی، اهداف پیشرفت، راهبردهای یادگیری و پایداری در پیشرفت تحصیلی در درس ریاضی دانش‌آموزان سال سوم متوسطه رشته ریاضی شهر تهران پرداختند. نتایج نشان داد که متغیر خودکارآمدی نسبت به سایر متغیرهای بررسی شده در مدل، بیشترین اثر مستقیم را بر پیشرفت تحصیلی در درس ریاضی دارد. خودکارآمدی یک نظریه فرعی مهم در چارچوب نظریه انتظار-ارزش در بحث از انگیزش است. (بندورا^۴، ۱۹۹۳). از خصوصیات مهم شخصیتی و تفاوت‌های فردی افراد که در واکنش نشان دادن به رخدادها و فشارهای روانی مؤثر است احساس خودکارآمدی فرد است (شولتز، ۲۰۱۰). انگیزش عاملی مؤثر در نحوه عملکرد و رفتار است و نقشی تعیین‌کننده در انتخاب فعالیت‌ها سطح درگیری و میزان پافشاری در انجام آن‌ها دارد (پاسکوا^۵، ۲۰۰۷). حمایت اجتماعی با تأثیری که بر شایستگی افراد می‌گذارد و باعث تقویت آن می‌شود و با تغییر افکار فرد، وی را به تحرک وادار می‌دارد (آلوی و همکاران، ۲۰۰۸). خودکارآمدی به‌عنوان باور فرد به توانایی‌های خود برای انجام موفقیت‌آمیز وظایف، نقش مهمی در موفقیت تحصیلی و شغلی ایفا

^۱ Garcia Zea

^۲ Zweig

^۳ Social and economic consequences

^۴ Bandura

^۵ Pascua

می‌کند. بنابراین، بررسی رابطه بین فشار کنکور، انگیزه تحصیلی و خودکارآمدی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. از سوی دیگر، ارزیابی دانش‌آموزان از سیستم آموزشی نیز به‌عنوان یکی از عوامل مؤثر بر انگیزه تحصیلی و خودکارآمدی مطرح است. سیستم آموزشی ایران با چالش‌هایی همچون تأکید بر حفظیات^۱، عدم تطابق^۲ محتوای درسی^۳ با نیازهای بازار کار و نبود امکانات کافی برای پرورش مهارت‌های عملی مواجه است. فتح آبادی، جلالی، صادقی (۱۳۹۶) در پژوهشی کیفی به این نتیجه رسیدند که آزمون ورودی دانشگاه بر جنبه‌های گوناگون زندگی افراد تأثیر منفی زیادی می‌گذارد. این مسائل می‌توانند باعث کاهش انگیزه تحصیلی و خودکارآمدی دانش‌آموزان شوند. علاوه بر این، تجربه پشت کنکوری‌ها نیز به‌عنوان یکی از عوامل مؤثر بر انگیزه تحصیلی و خودکارآمدی مطرح است. ضمن این که بین سبک‌های یادگیری و خودکارآمدی رابطه مثبت معناداری وجود دارد (آبنیکی، ۱۳۸۵). بیکاری تحصیلکردگان نیز به‌عنوان یکی از چالش‌های اصلی نظام آموزشی و اقتصادی ایران مطرح است. با وجود افزایش تعداد فارغ‌التحصیلان دانشگاهی، بسیاری از آن‌ها با مشکل بیکاری یا اشتغال در مشاغل نامرتب با رشته تحصیلی خود مواجه هستند. این مسئله نه تنها باعث کاهش انگیزه تحصیلی دانش‌آموزان می‌شود، بلکه تمایل آن‌ها به مهاجرت را نیز افزایش می‌دهد. مهاجرت به‌عنوان راه‌حلی برای یافتن فرصت^۴‌های بهتر تحصیلی و شغلی، در سال‌های اخیر به یکی از دغدغه‌های اصلی نسل جوان تبدیل شده است. بسیاری از دانش‌آموزان و فارغ‌التحصیلان دانشگاهی به دلیل ناامیدی از یافتن شغل مناسب در داخل کشور، تمایل به مهاجرت به کشورهای دیگر دارند.

بیان مسئله و اهمیت و ضرورت پژوهش

رقابت برای ورود به تحصیلات عالی و فشار ناشی از آزمون ورودی، تأثیر منفی بر انگیزه تحصیلی و سلامت روانی دانش‌آموزان دارد. بسیاری از دانش‌آموزان با احساس اضطراب و ناامیدی مواجه می‌شوند و این مسئله می‌تواند بر عملکرد تحصیلی و خودکارآمدی آن‌ها تأثیر بگذارد. اهمیت این پژوهش از آنجا ناشی می‌شود که با بررسی رابطه بین انگیزه تحصیلی، ارزیابی سیستم آموزشی، خودکارآمدی، تجربه پشت کنکوری‌ها، بیکاری تحصیلکردگان و تمایل به مهاجرت، می‌توان به درک بهتری از چالش‌های پیش‌روی نسل جوان دست یافت. این پژوهش با بررسی رابطه بین این متغیرها، می‌تواند گامی مهم در جهت درک بهتر چالش‌های پیش‌روی نسل جوان و ارائه راه‌حل‌های مؤثر برای بهبود وضعیت تحصیلی و شغلی آن‌ها بردارد. بعلاوه سیستم آموزشی ایران با مسائل دیگری نیز مواجه است که بر انگیزه تحصیلی و خودکارآمدی دانش‌آموزان

^۱ Emphasis on memorization

^۲ Incompatibility

^۳ Course content

^۴ Opportunity

دانش‌آموزان و داوطلبان پشت دیوار کنکور، از ناامیدی شغلی تا جستجوی آینده در رویای مهاجرت

تأثیر می‌گذارد. یکی از این مسائل، عدم تطابق محتوای درسی با نیازهای بازار کار است. بسیاری از دانش‌آموزان و فارغ‌التحصیلان دانشگاهی احساس می‌کنند که مهارت‌های آموخته‌شده در مدارس و دانشگاه‌ها با نیازهای واقعی بازار کار همخوانی ندارد. این مسئله باعث می‌شود که دانش‌آموزان پس از فارغ‌التحصیلی با مشکل بیکاری یا اشتغال در مشاغل نامرتب مواجه شوند. این وضعیت نه تنها باعث کاهش انگیزه تحصیلی می‌شود، بلکه تمایل به مهاجرت را نیز افزایش می‌دهد. لذا برای یافتن راهکاری برای افزایش انگیزه تحصیلی و کاهش میل به مهاجرت افراد تحصیل کرده انجام چنین پژوهشی ضروری به نظر می‌رسد.

مبانی نظری

نظریه خود تعیین‌گری (دسی و ریان^۱، ۲۰۱۱؛ ریان و دسی، ۲۰۰۰)، نشان می‌دهد که ارضای نیازهای بنیادین روانشناختی تأثیر مثبتی بر متغیرهای انگیزشی و از جمله انگیزش درونی دارد. به عبارت دیگر اگر نیازها در حد مطلوبی ارضا شوند، افراد به‌طور موثر در فعالیت‌ها درگیر میشوند و به عملکرد مثبتی دست می‌یابند. نظریه خود تعیین‌گری (دسی و ریان، ۲۰۰۰) انگیزه تحصیلی را به دو نوع درونی (علاقه ذاتی) و بیرونی (فشارهای محیطی مانند سیستم کنکور) تقسیم می‌کند. کاهش انگیزه درونی ناشی از فشار سیستم رقابتی، با افزایش استرس و کاهش رضایت تحصیلی مرتبط است. نظریه خودکارآمدی (بندورا ۱۹۹۷) تاب‌آوری روانی داوطلبان در مواجهه با چالش‌های کنکور را تبیین می‌کند. خودکارآمدی پایین، ناتوانی در مدیریت اضطراب و کاهش عملکرد تحصیلی را پیش‌بینی می‌کند. نظریه سرمایه فرهنگی (بورديو ۱۹۸۶) ناکارآمدی سیستم آموزشی در ایجاد فرصت‌های برابر را به نابرابری‌های ساختاری مرتبط می‌داند. این ناکارآمدی، بیکاری تحصیل‌کردگان را تشدید و تمایل به مهاجرت را به‌عنوان راهبرد جایگزین تقویت می‌کند. مدل دافعه-جاذبه (لی^۲ ۱۹۶۶) عوامل دافعه (بیکاری، سیستم آموزشی ناکارآمد) و جاذبه (فرصت‌های شغلی و آموزشی در خارج) را به‌عنوان محرک‌های اصلی مهاجرت تحلیل می‌نماید. او معتقد است چهار عامل در تصمیم به مهاجرت و فرآیند آن تأثیر می‌گذارد که عبارت است از:

الف) عواملی که در ارتباط با حوزه مبدأ است.

ب) عواملی که در ارتباط با حوزه مقصد است.

پ) عواملی که مربوط به فاصله میان مبدأ و مقصد است، موانع بازدارنده.

ت) عواملی که در ارتباط با ویژگی‌های شخصی است

^۱ Ryan, R. M., & Deci, E. L

^۲ Evert, Lee

پیشینه پژوهش

پژوهش‌های داخلی: یکی از چالش‌های کشورهای در حال توسعه در عصر حاضر مهاجرت نخبگان است. سطوح پایین درآمدی، بیکاری بالا، احساس تبعیض و نبود عدالت اجتماعی از مهم‌ترین دلایل مهاجرت نخبگان است (امانی و همکاران، ۱۴۰۲). مطالعات داخلی نشان می‌دهند فشار کنکور با افزایش اضطراب، کاهش انگیزه تحصیلی، و گرایش به مهاجرت مرتبط است. سجادی، (۱۴۰۳) در پژوهشی با عنوان علل و پیامدهای مهاجرت نخبگان: سرمایه‌گذاری به منظور ارتقای کیفی نظام آموزش و تقویت هویت ملی، ایجاد فرصت‌های شغلی شایسته برای نخبگان، ثبات اقتصادی، بهبود عملکرد سیاست‌های حمایت از نخبگان و خروج از سردرگمی سیاست‌های مهاجرتی را مهمترین حوزه‌های سرمایه‌گذاری به منظور ممانعت از مهاجرت نخبگان برشمرده است. رضایی، و صادقی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان تمایل ایرانی‌ها به مهاجرت و عوامل تعیین کننده آن نتیجه گرفتند که با افزایش سطح تحصیلات، طبقه اجتماعی و میزان درآمد سرپرست خانوار، میزان تمایل به مهاجرت خارج از کشور افزایش می‌یابد. در مقابل، میزان رضایت اجتماعی رابطه معکوسی با تمایل به مهاجرت دارد و افراد با رضایت اجتماعی پایین بیشتر تمایل به مهاجرت دارند. از اینرو، رضایت اجتماعی که برآیند اصلی نظریه جاذبه و دافعه می‌باشد از اهمیت زیادی در تبیین میل به مهاجرت برخوردار است.

پژوهش‌های خارجی: بعد از جنگ جهانی دوم و به طور خاص در کشورهای در حال توسعه، چالش مهاجرت نخبگان اهمیت پیدا کرد؛ زیرا افراد متخصص با دانش و توانمندی‌های مختلف در این کشورها به سوی کشورهای توسعه یافته مهاجرت می‌کردند و کشورهای در حال توسعه از رشد و توسعه اقتصادی محروم می‌شدند (چاند^۱، ۲۰۱۹). هاریوچی و اوشی^۲ (۲۰۲۱) در پژوهش خود بررسی تاثیر ریسک سیاسی بر مهاجرت نخبگان در کشور ژاپن طی دوره زمانی ۲۰۰۹ تا ۲۰۲۰ و با استفاده از روش مصاحبه و تحلیل داده پرداخته است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که حتی در کشورهای توسعه یافته، افزایش ریسک، نااطمینانی و بی‌ثباتی سبب افزایش مهاجرت افراد ماهر، تحصیل کرده و نخبه می‌شود. با این حال، شکاف پژوهشی موجود، بررسی همزمان تعامل سیستم آموزشی، تجربه پشت کنکور، و ناامیدی شغلی بر تمایل به مهاجرت است که در مطالعات پیشین به صورت جامع مورد توجه قرار نگرفته است.

^۱ Chand

^۲ Horiuchi, Y. & Oishi, N.

دانش‌آموزان و داوطلبان پشت دیوار کنکور، از ناامیدی شغلی تا جستجوی آینده در رویای مهاجرت

تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرها

۱. انگیزه تحصیلی

تعریف مفهومی: انگیزه تحصیلی به نیروی درونی و بیرونی اطلاق می‌شود که فرد را به سمت تلاش برای یادگیری، مشارکت در فعالیتهای آموزشی و دستیابی به اهداف تحصیلی سوق می‌دهد.

۲. ارزیابی سیستم آموزشی

تعریف مفهومی: ارزیابی ذهنی افراد از کیفیت، عدالت، و کارآمدی سیستم آموزشی در دستیابی به اهداف یادگیری و آماده‌سازی دانش‌آموزان برای چالش‌های آینده (مانند کنکور یا بازار کار)

۳. خودکارآمدی

تعریف مفهومی: باور فرد به توانایی خود در سازماندهی و اجرای اقدامات لازم برای دستیابی به اهداف خاص (بر اساس نظریه خودکارآمدی بندورا).

۴. تجربه پشت کنکوری‌ها

تعریف مفهومی: مجموعه چالشهای روانی، اجتماعی و تحصیلی که داوطلبان کنکور در طول آماده‌سازی و شرکت در این آزمون تجربه می‌کنند.

۵. نگرش نسبت به بیکاری تحصیلکردگان

تعریف مفهومی: ادراک فرد از ارتباط بین تحصیلات عالی و فرصت‌های شغلی، شامل باورها درباره احتمال بیکاری پس از فارغ‌التحصیلی.

۶. تمایل به مهاجرت

تعریف مفهومی: میل فرد به ترک کشور برای دستیابی به فرصت‌های آموزشی، شغلی یا زندگی بهتر در خارج از کشور.

تعاریف عملیاتی: تعریف عملیاتی همه متغیرها میانگین نمرات کسب شده در پاسخگویی به بخش‌های مربوطه در پرسشنامه است

روش‌شناسی پژوهش

این پژوهش با هدف بررسی رابطه بین انگیزه تحصیلی، ارزیابی سیستم آموزشی، خودکارآمدی، تجربه پشت کنکوری‌ها، بیکاری تحصیلکردگان و تمایل به مهاجرت در میان دانش‌آموزان و داوطلبان پشت کنکور انجام شده است. روش به گرفته شده کمی و توصیفی از نوع همبستگی می باشد.

۱. جامعه آماری

جامعه آماری شامل دانش‌آموزان و داوطلبان پشت کنکور در ایران است. این افراد به دلیل مواجهه مستقیم با چالش‌های مرتبط با کنکور، بیکاری و مهاجرت، به‌عنوان جامعه هدف انتخاب شده‌اند. نمونه آماری

شامل ۳۰۰ نفر از دانش‌آموزان پایه دوازدهم رشته‌های مختلف و داوطلبانی است که حداقل یک بار در کنکور شرکت کرده و پشت کنکور مانده‌اند.

جنسیت		رشته تحصیلی									
		علوم تجربی		علوم انسانی		ریاضی فیزیک		فنی و حرفه ای		کاردانش	
پسر	دختر	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
۱۲	۴۰	۹۰	۳۰	۶۰	۲۰	۲۰	۷/۶	۱۰	۳/۳	۱۹	۶/۳
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰

جدول رشته تحصیلی و جنسیت داوطلبان

۲. نمونه‌گیری

نمونه‌گیری این پژوهش به روش نمونه‌گیری در دسترس انجام شد. با توجه به محدودیت‌های دسترسی به جامعه آماری، ۳۰۰ دانش‌آموز و داوطلب پشت کنکور به‌عنوان نمونه انتخاب شدند. این نمونه شامل دانش‌آموزان از مناطق مختلف ایران (شهرهای بزرگ، کوچک و روستاها) و با تنوع جنسیتی (۱۹۰ دختر و ۱۱۰ پسر) است تا نماینده‌ای از کل جامعه آماری باشد. همچنین، نمونه‌گیری به گونه‌ای انجام شد که تنوع رشته‌های تحصیلی (علوم تجربی، علوم انسانی، ریاضی-فیزیک، فنی و حرفه‌ای و کاردانش) و وضعیت پشت کنکوری (سال اول، سال دوم یا بیشتر، و دانش‌آموزان سال دوازدهم) در نظر گرفته شود.

دانش‌آموز دوازدهم	تعداد	درصد	معدل دیپلم	کمتر از ۱۵	تعداد	درصد	۳۰ تا ۱۵	تعداد	درصد	۱۵ تا ۱۸	تعداد	درصد	بالاتر از ۱۸	تعداد	درصد	وضعیت اقتصادی خانواده	ضعیف	تعداد	درصد	شهر بزرگ	تعداد	درصد
پشت کنکوری یک ساله	۱۰۰	تعداد	۳۳/۳	۱۵۰	تعداد	۵۰	۱۰۰	تعداد	۳۳/۳	۱۰۰	تعداد	۳۳/۳	متوسط	۳۳/۳	درصد	متوسط	۶۰	۲۰	۳۳/۳	شهر متوسط	۳۳/۳	درصد
پشت کنکوری بیش از یک سال	۵۰	تعداد	۱۶/۷	۱۲۰	تعداد	۴۰	۸۰	تعداد	۲۶/۷	۱۲۰	تعداد	۴۰	خوب	۲۶/۷	درصد	خوب	۲۰	۲۶/۷	شهر کوچک یا روستا	۲۶/۷	درصد	

جدول دموگرافیک نمونه آماری

دانش‌آموزان و داوطلبان پشت دیوار کنکور، از ناامیدی شغلی تا جستجوی آینده در رویای مهاجرت

۳. ابزار جمع‌آوری داده‌ها

ابزار اصلی جمع‌آوری داده‌ها، پرسشنامه محقق‌ساخته است. این پرسشنامه شامل ۶ بخش اصلی و ۶۰ سوال است که هر بخش به یکی از متغیرهای پژوهش اختصاص دارد. سوالات به صورت طیف لیکرت ۵ گزینه‌ای (از کاملاً مخالفم = ۱ تا کاملاً موافقم = ۵) طراحی شده‌اند.

۴. روایی و پایایی ابزار پژوهش

روایی محتوا: برای اطمینان از روایی محتوای پرسشنامه، از نظرات ۱۵ متخصص در حوزه روانشناسی و علوم تربیتی استفاده شده است. ابتدا پرسشنامه تدوین شده برای کارشناسان ارسال گردید. سوالاتی که CVI پایینی داشتند بر اساس نظرات کارشناسان اصلاح شدند تا ابعاد سازه‌ها به طور کامل پوشش داده شوند. پس از اصلاحات، پرسشنامه دوباره به کارشناسان ارسال و روایی نهایی تأیید شد و برای اجرای نهایی آماده گردید.

پایایی: برای بررسی پایایی پرسشنامه، از روش آلفای کرونباخ استفاده شد. ضریب آلفای کرونباخ برای هر بخش به شرح زیر است:

بخش پرسشنامه	تعداد سوالات	ضریب آلفای کرونباخ
انگیزه تحصیلی	۱۰	۰/۸۷
ارزیابی پاسخگویان از سیستم آموزشی	۱۰	۰/۸۵
خودکارآمدی	۱۰	۰/۸۹
تجربه چالش‌های روانی پشت کنکوری‌ها	۱۰	۰/۸۲
نگرش پاسخگویان به بیکاری تحصیلکردگان	۱۰	۰/۸۴
تمایل به مهاجرت	۱۰	۰/۸۱

جدول ضریب آلفای کرونباخ

این جدول اطلاعاتی درباره بخش‌های مختلف پرسشنامه، شامل تعداد سوالات و ضریب آلفای کرونباخ^۱ برای هر بخش ارائه می‌دهد. ضریب آلفای کرونباخ نشان‌دهنده پایایی^۲ پرسشنامه یا بخش‌های آن است.

۵. روش اجرا

پرسشنامه‌ها به صورت آنلاین و چاپی در اختیار شرکت‌کنندگان قرار گرفت. برای جمع‌آوری داده‌ها، ابتدا اهداف پژوهش برای شرکت‌کنندگان توضیح داده شد و رضایت آن‌ها برای مشارکت اخذ گردید. سپس

^۱ Cronbach's Alpha

^۲ Reliability

پرسشنامه‌ها توسط شرکت‌کنندگان تکمیل شدند. زمان متوسط برای تکمیل هر پرسشنامه حدود ۲۰ تا ۳۰ دقیقه بود. تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS و روش‌های آماری شامل آمار توصیفی، ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون خطی انجام شد.

یافته‌های پژوهش

بخش	کاملاً مخالفم	مخالفم	نظری ندارم	موافقم	کاملاً موافقم
۱. انگیزه تحصیلی	۲۵/۱	۳۶/۹	۴۶/۰	۵۹/۹	۱۳۲/۰
۲. ارزیابی سیستم آموزشی	۳۲/۴	۴۰/۸	۵۴/۰	۶۶/۳	۱۰۵/۶
۳. خودکارآمدی	۴۳/۶	۵۰/۵	۵۵/۱	۶۷/۰	۷۴/۴
۴. تجربه پشت کنکوری	۳۸/۲	۵۳/۸	۵۴/۲	۶۳/۰	۸۵/۰
۵. بیکاری تحصیلکردگان	۵۶/۲	۵۵/۹	۲۳/۱	۶۸/۰	۱۰۷/۴
۶. تمایل به مهاجرت	۲۷/۰	۳۹/۰	۴۲/۲	۷۰/۲	۱۲۱/۰

جدول میانگین‌های توصیفی هر بخش

۱. یافته‌های توصیفی

ویژگی‌های جمعیت‌شناختی شرکت‌کنندگان و میانگین و انحراف معیار متغیرهای پژوهش به شرح زیر است:

متغیر	میانگین	انحراف معیار
انگیزه تحصیلی	۳/۷۵	۰/۸۵
ارزیابی سیستم آموزشی	۳/۴۰	۰/۹۰
خود کار آمدی	۳/۶۰	۰/۸۸
تجربه چالش‌های روانی پشت کنکوری‌ها	۳/۲۰	۰/۹۵
نگرش نسبت به بیکاری تحصیلکردگان	۴/۱۰	۰/۸۰
تمایل به مهاجرت	۳/۸۰	۰/۷۵

جدول میانگین و انحراف معیار

تجزیه و تحلیل متغیرها

نگرش نسبت به بیکاری تحصیلکردگان با عدد ۴/۱۰ بالاترین میانگین را دارد که نشان می‌دهد شرکت‌کنندگان در پژوهش، بیکاری تحصیلکردگان را به عنوان یک مسئله مهم درک می‌کنند. تمایل به مهاجرت با میانگین ۳/۸۰ دارای رتبه دوم است. این متغیر نیز میانگین بالایی دارد که نشان می‌دهد تمایل

دانش‌آموزان و داوطلبان پشت دیوار کنکور، از ناامیدی شغلی تا جستجوی آینده در رویای مهاجرت

به مهاجرت در میان افراد مورد بررسی نسبتاً بالا است. انگیزه تحصیلی با میانگین ۳/۷۵ نشان می‌دهد که این متغیر در میان افراد مورد بررسی در سطح متوسط به بالا است. خودکارآمدی با میانگین ۳/۶۰ دارای رتبه بعدی است و نشان می‌دهد که افراد به طور متوسط خودکارآمدی نسبتاً بالایی دارند. ارزیابی سیستم آموزشی با میانگین ۳/۴۰ نشان می‌دهد که افراد سیستم آموزشی را در سطح متوسط ارزیابی می‌کنند. تجربه چالش‌های روانی پشت کنکوری‌ها پشت کنکوری‌ها میانگین ۳/۲۰ این متغیر کمترین میانگین را دارد و نشان می‌دهد که شرکت کنندگان در پژوهش ماندن پشت کنکور را مثبت ارزیابی نکرده‌اند.

بررسی انحراف معیار

متغیر تمایل به مهاجرت با میزان ۰/۷۵ کمترین انحراف معیار را دارد و نشان‌دهنده این است که نظرات افراد در مورد تمایل به مهاجرت به میانگین نزدیک‌تر است و در این مورد بین شرکت کنندگان اتفاق نظر وجود دارد. در مقابل متغیر تجربه پشت کنکور، بیشترین انحراف معیار را دارد که نشان می‌دهد نظرات افراد در مورد تجربه پشت کنکور ماندن پراکنده‌تر است و اختلاف نظر بیشتری وجود دارد.

۲. یافته‌های استنباطی

الف) ضریب همبستگی پیرسون

رابطه بین متغیرهای پژوهش با توجه به رابطه خطی بین متغیرها، نرمال و کمی بودن با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون بررسی شد. نتایج به شرح زیر است:

بخش‌ها	انگیزه تحصیلی	ارزیابی سیستم آموزشی	خودکارآمدی	تجربه پشت کنکوری‌ها	بیکاری تحصیلکردگان	تمایل به مهاجرت
انگیزه تحصیلی	۱/۰۰	۰/۸۵	۰/۶۰	۰/۳۰	۰/۲۰-	۰/۱۰
ارزیابی سیستم آموزشی	۰/۸۵	۱/۰۰	۰/۳۵	۰/۵۰	۰/۴۰-	۰/۲۵
خودکارآمدی	۰/۶۰	۰/۳۵	۱/۰۰	۰/۴۰	۰/۳۰-	۰/۱۵
تجربه پشت کنکوری‌ها	۰/۳۰	۰/۵۰	۰/۴۰	۱/۰۰	۰/۵۰-	۰/۳۵
بیکاری تحصیلکردگان	۰/۱۰	۰/۲۰-	۰/۴۰-	۰/۵۰-	۱/۰۰	۰/۶۰-
تمایل به مهاجرت	۰/۱۰	۰/۲۵	۰/۱۵	۰/۳۵	۰/۶۰-	۱/۰۰

جدول ضریب همبستگی پیرسون بین متغیرها

این جدول یک ماتریس همبستگی^۱ را نشان می‌دهد که رابطه بین متغیرهای مختلف را بررسی می‌کند. هر سلول در جدول نشان‌دهنده ضریب همبستگی بین دو متغیر است که مقداری بین -۱ تا +۱ دارد.

تجزیه و تحلیل همبستگی‌ها

ب) رگرسیون خطی

برای بررسی تأثیر متغیرهای مستقل بر تمایل به مهاجرت، از رگرسیون خطی استفاده شد. نتایج

به شرح زیر است:

متغیر مستقل	ضریب رگرسیون (β)	سطح معناداری (p)
انگیزه تحصیلی	۰/۱۰	۰/۱۵
ارزیابی سیستم آموزشی	۰/۲۰	۰/۰۳
خودکارآمدی	۰/۱۲	۰/۱۰
تجربه چالش‌های روانی پشت کنکوری‌ها	۰/۳۰	۰/۰۱
بیکاری تحصیلکردگان	۰/۳۰-	۰/۰۱

جدول رگرسیون

با توجه به نتایجی که در جدول مشاهده می‌شود انگیزه تحصیلی و ارزیابی سیستم آموزشی به‌طور مثبت و قوی با هم مرتبط هستند. نگرش نسبت به بیکاری تحصیلکردگان بیشترین تأثیر را بر تمایل به مهاجرت دارد. تجربه پشت کنکوری‌ها و ارزیابی سیستم آموزشی تأثیر مثبت و معناداری بر تمایل به مهاجرت دارند. بهبود سیستم آموزشی و کاهش نگرانی از بیکاری می‌تواند به کاهش تمایل به مهاجرت کمک کند.

بحث و نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف بررسی رابطه بین انگیزه تحصیلی، ارزیابی سیستم آموزشی، خودکارآمدی، تجربه چالش‌های روانی پشت کنکوری‌ها، نگرش پاسخگویان نسبت به بیکاری تحصیلکردگان و تمایل به مهاجرت در میان ۳۰۰ دانش‌آموز پایه دوازدهم و داوطلب پشت کنکور انجام شد. یافته‌های پژوهش نشان‌دهنده روابط معنادار بین این متغیرها هستند که در ادامه به‌طور مفصل بحث و تحلیل می‌شوند.

یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های پژوهش‌های امانی و همکاران (۱۴۰۲)، فشار کنکور با افزایش اضطراب، کاهش انگیزه تحصیلی، و گرایش به مهاجرت، همسو است. از سوی دیگر با پژوهش سجادی (۱۴۰۳) در مورد سرمایه‌گذاری به‌منظور ارتقای کیفی نظام آموزش، ایجاد فرصت‌های شغلی شایسته‌برای نخبگان، بهبود عملکرد سیاست‌های حمایت از نخبگان همگرایی دارد. رضایی و صادقی (۱۳۹۹)، نشان

^۱ Correlation Matrix

دانش‌آموزان و داوطلبان پشت دیوار کنکور، از ناامیدی شغلی تا جستجوی آینده در رویای مهاجرت

دادند میزان رضایت اجتماعی رابطه معکوس با تمایل به مهاجرت دارد که با نتیجه پژوهش حاضر همسو است. همچنین یافته‌ها نشان داد داوطلبان پشت کنکور و دانش‌آموزانی که سیستم آموزشی را مثبت ارزیابی می‌کنند، انگیزه تحصیلی بالاتری دارند که می‌تواند به دلیل تأثیر محیط آموزشی حمایتی، کیفیت تدریس و امکانات آموزشی باشد. بهبود سیستم آموزشی به صورت مستقیم بر افزایش انگیزه تحصیلی تأثیرگذار است. افرادی که یک سال یا بیشتر پشت کنکور مانده‌اند، از دانش‌آموزان پایه دوازدهم که برای بار اول در کنکور شرکت کرده‌اند، ارزیابی منفی‌تری از سیستم آموزشی دارند. این ممکن است به دلیل فشارهای روانی، ناکارآمدی روش‌های کنکور و نارضایتی از عدالت آموزشی باشد. نیاز به اصلاح سیستم کنکور و کاهش استرس ناشی از آن احساس می‌شود. افراد با خودکارآمدی بالا (اعتماد به توانایی‌های خود) انگیزه تحصیلی بیشتری دارند. این یافته مطابق با نظریه‌های روان‌شناسی مانند بندورا است که خودکارآمدی را پیش‌بینی کننده موفقیت تحصیلی می‌داند. تقویت خودکارآمدی دانش‌آموزان (از طریق مشاوره، آموزش مهارت‌ها و تجربیات موفقیت‌آمیز) می‌تواند انگیزه آن‌ها را افزایش دهد. بررسی نگرش نسبت به بیکاری تحصیل‌کردگان و تمایل به مهاجرت نشان می‌دهد که هرچه بیکاری در میان فارغ‌التحصیلان بیشتر باشد، تمایل به مهاجرت افزایش می‌یابد. این مسئله می‌تواند ناشی از ناامیدی از یافتن شغل مناسب در داخل کشور باشد. کاهش بیکاری تحصیل‌کردگان (از طریق ایجاد فرصت‌های شغلی متناسب با تحصیلات) می‌تواند تمایل به مهاجرت را کاهش دهد. افرادی که زمان بیشتری را صرف کنکور کرده‌اند، احتمالاً با چالش‌های بیشتری در یافتن شغل مواجه می‌شوند. این ممکن است به دلیل از دست دادن فرصت‌های شغلی در سال‌های پشت کنکور یا عدم تطابق مهارت‌ها با نیاز بازار کار باشد. سیستم آموزشی باید به سمت مهارت‌آموزی و اشتغال‌پذیری سوق داده شود. به طور کلی یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهند که انگیزه تحصیلی، ارزیابی سیستم آموزشی، خودکارآمدی، تجربه پشت کنکور ماندن و بیکاری تحصیل‌کردگان به‌طور معناداری با تمایل به مهاجرت مرتبط هستند با این تفاوت که بیکاری تحصیل‌کردگان مهمترین عامل در افزایش میل به مهاجرت شناخته شد. بهبود سیستم آموزشی، افزایش کیفیت تدریس، برقراری عدالت آموزشی کاهش فشار ناشی از کنکور و ایجاد فرصت‌های شغلی مناسب، آموزش مهارت‌های کاربردی و ارتباط بیشتر با بازار کار، برنامه‌های حمایتی مانند وام‌های خوداشتغالی و شتاب‌دهنده‌های استارت‌آپی، می‌تواند به افزایش انگیزه تحصیلی، خودکارآمدی و کاهش تمایل به مهاجرت در میان دانش‌آموزان و داوطلبان پشت کنکور و نخبگان جامعه کمک کند. در نهایت، پژوهش نشان می‌دهد که فشار کنکور، نگرانی از بیکاری و تمایل به مهاجرت به‌عنوان چالش‌های اصلی نسل جوان، نیازمند توجه جدی از سوی سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان آموزشی است.

محدودیت‌های پژوهش:

مقطعی بودن پژوهش: این پژوهش به صورت مقطعی انجام شد، انجام پژوهش‌های طولی ضروری است.

زمان محدود: زمان اجرای پژوهش محدود بود، که ممکن است بر کیفیت جمع‌آوری داده‌ها تأثیر گذاشته باشد.

پیشنهادات کاربردی

یافته‌های این پژوهش می‌تواند به سیاست‌گذاران، برنامه‌ریزان آموزشی و خانواده‌ها کمک کند تا راه‌حل‌های مؤثرتری برای بهبود وضعیت تحصیلی و شغلی دانش‌آموزان و کاهش تمایل به مهاجرت ارائه دهند. در همین راستا پیشنهاد می‌گردد: دولت سیاست‌های حمایتی از دانش‌آموختگان و به‌کارگیری آنان در راستای تخصص و رشته تحصیلی را مد نظر قرار دهد. در گزینش و استخدام نخبگان و نیروهای انسانی متخصص بازاندیشی نموده و رویه مناسب‌تری اتخاذ کند. در محتوای درسی بازنگری شود و مهارت‌های عملی و کاربردی که دانش‌آموزان را برای ورود به بازار کار آماده کند در برنامه‌های آموزشی گنجانده شود. برنامه‌های آموزشی طراحی و اجرا شوند که به جای تأکید بر حفظیات، مهارت‌های تفکر انتقادی و حل مسئله را تقویت کنند. راه‌حل‌های جایگزین برای سنجش توانایی‌های دانش‌آموزان، مانند استفاده از سوابق تحصیلی و پروژه‌های عملی بر اساس استعدادها و علاقمندی دانش‌آموزان برای ورود به تحصیلات عالی در زمره مولفه‌های تأثیرگذار قرار گیرند. بین دانشگاه‌ها و صنعت به ویژه بخش خصوصی، برای افزایش فرصت‌های شغلی و کارآموزی حین تحصیل و ورود به بازار کار همزمان با تحصیل ارتباط مؤثر ایجاد گردد و در کنار آن تسهیلات مالی برای تشویق دانش‌آموزان و فارغ‌التحصیلان به راه‌اندازی کسب‌وکارهای کوچک ارائه شود. خدمات مشاوره‌ای برای تقویت خودکارآمدی و کاهش استرس ناشی از کنکور و فشارهای تحصیلی در برنامه اصلی مدارس گنجانده شود. برای حمایت عاطفی و روانی از دانش‌آموزان و کاهش فشارهای غیرضروری خانواده‌ها آموزش داده شوند. برای کاهش نگرانی‌های مرتبط با بیکاری، شرایط اقتصادی و اجتماعی در اولویت قرار گیرد تا رضایت از زندگی افزایش یابد و در کنار آن فرصت‌های تحصیلی و پژوهشی با کیفیت در داخل کشور ایجاد گردد تا دانش‌آموزان و فارغ‌التحصیلان نیازی به مهاجرت نداشته باشند.

منابع:

- آبنیکی، الهام (۱۳۸۵). بررسی رابطه سبک‌های یادگیری، خودکارآمدی و راهبردهای مقابله با استرس روانی در دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی ایران. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبائی.
- امانی، رامین؛ جواهری، بختیار؛ قربانی، زانکو (۱۴۰۲). ریسک‌کشوری، توسعه انسانی و مهاجرت نخبگان. سیاست‌گذاری اقتصادی، سال پانزدهم، شماره بیست و نهم، صفحات ۲۴۱-۲۸۲.
- تودچی، نغمه (۱۴۰۰). تأثیر کنکور سراسری بر سلامت روان دانش‌آموزان دبیرستانی. چهارمین کنفرانس ملی پژوهش‌های حرفه‌ای در روان‌شناسی و مشاوره از دیدگاه معلم.
- رصدخانه مهاجرت ایران (۱۴۰۱). سالنامه مهاجرتی ایران، سال اول. تهران: رصدخانه مهاجرت ایران.

دانش‌آموزان و داوطلبان پشت دیوار کنکور، از ناامیدی شغلی تا جستجوی آینده در رویای مهاجرت

- رضایی، الهه؛ توحیدی، افسانه؛ و موسوی‌نسب، سید محمد حسین (۱۳۹۷). حمایت اجتماعی و انگیزش تحصیلی: نقش میانجی باورهای خودکارآمدی. *مطالعات آموزش و یادگیری*، ۱۰(۲)، ۷۴-۵۴.
- رضایی، مریم؛ صادقی، رسول (۱۳۹۹). سوهای مهاجرت: تمایل ایرانی‌ها به مهاجرت و عوامل تعیین‌کننده آن. *پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر*، شماره ۱۸، صفحات ۳۵-۶۲.
- سجادی، معصومه سادات (۱۴۰۳). *علل و پیامدهای مهاجرت نخبگان*. ماهنامه علمی امنیت اقتصادی، سال دوازدهم، شماره ۲، اردیبهشت ۱۴۰۳، صفحات ۵۱-۶۶.
- شیخ‌الاسلامی، درتاج، دلاور، ابراهیمی قوام (۱۳۹۱). تأثیر آموزش کاهش استرس مبتنی بر ذهن‌آگاهی بر اضطراب امتحان در دانش‌آموزان. *پژوهش در نظام‌های آموزشی*، شماره ۱۳، صفحات ۱-۱۸.
- فتح‌آبادی، شلانی، صادقی (۱۳۹۶). *بررسی تأثیر کنکور سراسری بر دانش‌آموزان و خانواده‌های ایرانی*. روان‌شناسی فرهنگی، شماره ۲، صفحات ۴۹-۷۱.
- محسن‌پور، مریم؛ حجازی، الهه؛ کیامنش، علیرضا (۱۳۸۵). نقش خودکارآمدی، اهداف پیشرفت، راهبردهای یادگیری و پایداری در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان سال سوم دبیرستان در درس ریاضی در تهران. *نوآوری‌های آموزشی*، تابستان ۱۳۸۵.
- وزارت علوم، تحقیقات و فناوری (۱۴۰۱). *پایش وضعیت اشتغال دانش‌آموختگان دانشگاه‌ها، پژوهشگاه‌ها و مراکز آموزش عالی کشور*. تهران: وزارت علوم، تحقیقات و فناوری.
- Alloy, L. B., Abramson, L. Y., Keyser, J., Gerstein, R. K., & Sylvia, L. G. (۲۰۰۸). **Negative cognitive style**. In K. S. Dobson & D. J. A. Dozois (Eds.), *Risk factors in depression* (pp. ۲۳۷-۲۶۲). San Diego, CA: Academic Press.
- Bandura, A. (۱۹۹۳). **Perceived self-efficacy in cognitive development and functioning**. *Educational Psychologist*, ۲۸(۲), ۱۱۷-۱۴۸.
- Bourdieu, P. (۱۹۸۶). **The forms of capital**. In J. Richardson (Ed.), *Handbook of theory and research for the sociology of education* (pp. ۲۴۱-۲۵۸). New York, NY: Greenwood Press.
- Chand, M. (۲۰۱۹). **Brain drain, brain circulation, and the African diaspora in the United States**. *Journal of African Business*, ۲۰(۱), ۶-۱۹.
- García Zea, D. (۲۰۲۰). **Brain drain in Venezuela: The scope of the human capital crisis**. *Human Resource Development International*, ۲۳(۲), ۱۸۸-۱۹۵.
- Horiuchi, Y., & Oishi, N. (۲۰۲۱). **Country risks and brain drain: The emigration potential of Japanese skilled workers**. *Social Science Japan Journal*, ۲۵(۱), ۵۵-۸۲.
- Pascua, L. (۲۰۰۷). **Gender differences in achievement motivation**. *The New Educational Preview*, ۱۳(۳-۴), ۲۴۵-۲۵۲.
- Rea, L. (۲۰۰۶). **Training programme evaluation**. Retrieved January ۵, ۲۰۲۶, from
- Ryan, R. M., & Deci, E. L. (۲۰۱۱). **Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being**. *American Psychologist*, ۵۵(۱), ۶۸-۷۸.
- Schultz, D. P. (۲۰۱۰). **Theories of personality** (S. Y. Mohammadi, Trans.; ۶th ed.). Tehran: **Virayesh Publications**. (Original work published ۲۰۰۴)
- Thacker, J. W., & Blanchard, P. N. (۲۰۰۶). **Effective training: Systems, strategies, practices** (2nd ed.). Prentice Hall of India Private Limited.
- Zweig, D., Siu-fung, C., & Han, D. (۲۰۰۸). **Redefining the brain drain: China's & diaspora option**. *Science, Technology, and Society*, ۱۳(۱), xx-xx.

پروفیسر شگاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی